

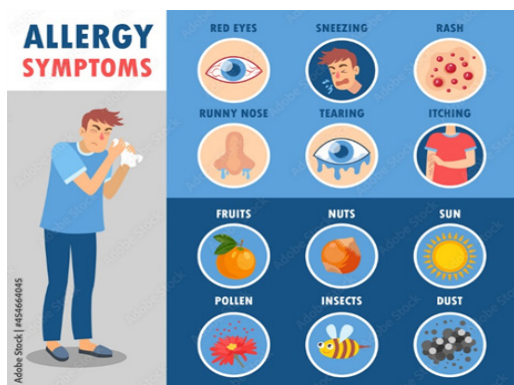
ดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรไทย บรรเทาภูมิแพ้ในชีวิตประจำวัน

Maintain Health with Thai Herbs to Relieve Allergies in Daily Life

ณัฐรดา บุรุษเลียม*
Natrada Burusliam*

ปัญหามลพิษทางอากาศ ในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตทำให้เกิดอาการ หรือโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ เนื่องจากการปนเปื้อนของอากาศภายในหรือภายนอกอาคารจากก๊าซและอนุภาคของแข็งที่ทำให้ลักษณะทางธรรมชาติของอากาศเปลี่ยนแปลงไป โดยสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่สำคัญ ได้แก่ ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (Particulate Matter – PM 2.5 และ PM 10) ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) โอโซน (O₃) พงเขม่าดำ (Black Carbon – BC) ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) และออกไซด์ของไนโตรเจน (NOx)¹ หรือสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงบ่อย ทำให้พบผู้ป่วยเป็นโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ (Allergic Rhinitis) หรือโรคภูมิแพ้ทางอากาศ เพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ที่มีมลพิษทางอากาศเพิ่มขึ้น จากการที่มีปริมาณของสารก่อภูมิแพ้ และสารระคายเคืองในอากาศมากขึ้นซึ่งความชุกของโรคนี้พบได้ประมาณร้อยละ 10-40 ขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิศาสตร์²

โรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ (Allergic Rhinitis) หรือโรคภูมิแพ้ทางอากาศ คือ ภาวะอักเสบของเยื่อโพรงจมูกที่เกิดจากความผิดปกติของระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย เนื่องจากการสัมผัสต่อสารก่อภูมิแพ้ในผู้ที่มีความไวต่อสารก่อภูมิแพ้นั้นๆ (มีความจำเพาะในแต่ละบุคคล) แล้วทำปฏิกิริยากับ IgE ชนิดจำเพาะต่อสารก่อภูมิแพ้นั้น ๆ

ภาพที่ 1 อาการแสดงของโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้³

กลไกการเกิดอาการของโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้²

IgE ที่ร่างกายสร้างขึ้นจะไปจับกับ mast cell ซึ่งเป็นเซลล์ที่เกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาอักเสบจากภูมิแพ้ และเมื่อสารก่อภูมิแพ้ไปจับกับ IgE ที่อยู่บน mast cell จะมีการปล่อยสารฮิสตามีน (histamine) ออกมา ทำให้เกิดอาการแพ้ในอวัยวะต่างๆ ที่ฮิสตามีนไปกระตุ้น เช่น จมูกมีอาการคัน จาม น้ำมูกไหล คัดแน่นจมูก ผิวน้ำตาล ทำให้มีผื่นขึ้น คัน เป็นลมพิษ ตา มีอาการคันตา เคืองตา แสบตา น้ำตาไหล ตาแดง ปวด และหลอดเลือด หลอดลมหดเกร็ง หอบ ไอ มีเสมหะ ต่อมาหลังเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของน้ำมูก เสมหะ⁴

ในปัจจุบันมีการแบ่งชนิดของโรคตามความบ่อยของอาการ รวมถึงความรุนแรงของโรค จากองค์การอนามัยโลก (WHO) ดังนี้

1.ความถี่ของอาการ ได้แก่

1.1 มีอาการเป็นช่วงๆ (Intermittent) ได้แก่ มีอาการน้อยกว่า 4 วันต่อสัปดาห์ หรือมีอาการติดต่อกันน้อยกว่า 4 สัปดาห์

1.2 มีอาการต่อเนื่องเป็นระยะยาว (Persistent) ได้แก่ มีอาการมากกว่า 4 วันต่อสัปดาห์ และมีอาการติดต่อกันมากกว่า 4 สัปดาห์

2. ความรุนแรงของอาการทางคลินิก ได้แก่

2.1 อาการระดับน้อย (Mild) หมายถึง มีอาการในระดับที่ไม่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ไม่รบกวนกิจวัตรประจำวัน การออกกำลังกาย การเรียน การทำงาน การนอน และอาการต่างๆ ไม่ทำให้รู้สึกรำคาญ

2.2 อาการระดับปานกลางถึงรุนแรง (Moderate to severe) หมายถึง มีอาการในระดับที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยจะมีอาการที่มีผลกระทบดังกล่าวข้างต้นตั้งแต่ 1 ข้อขึ้นไป

- รบกวนการนอน ทำให้ไม่สามารถหลับได้ตามปกติ (sleep disturbance)

- มีผลต่อกิจวัตรประจำวัน การออกกำลังกาย การใช้เวลาร่วม (impairment of daily activities, leisure, and/or sport)

* แพทย์แผนไทยชำนาญการ โรงพยาบาลชลบุรี

* Thai Traditional Medicine, Professional Level, Chonburi Hospital

- มีผลต่อการเรียน การทำงาน (impairment of school or work)
- อาการทำให้ผู้ป่วยรู้สึกรำคาญ (troublesome symptoms)

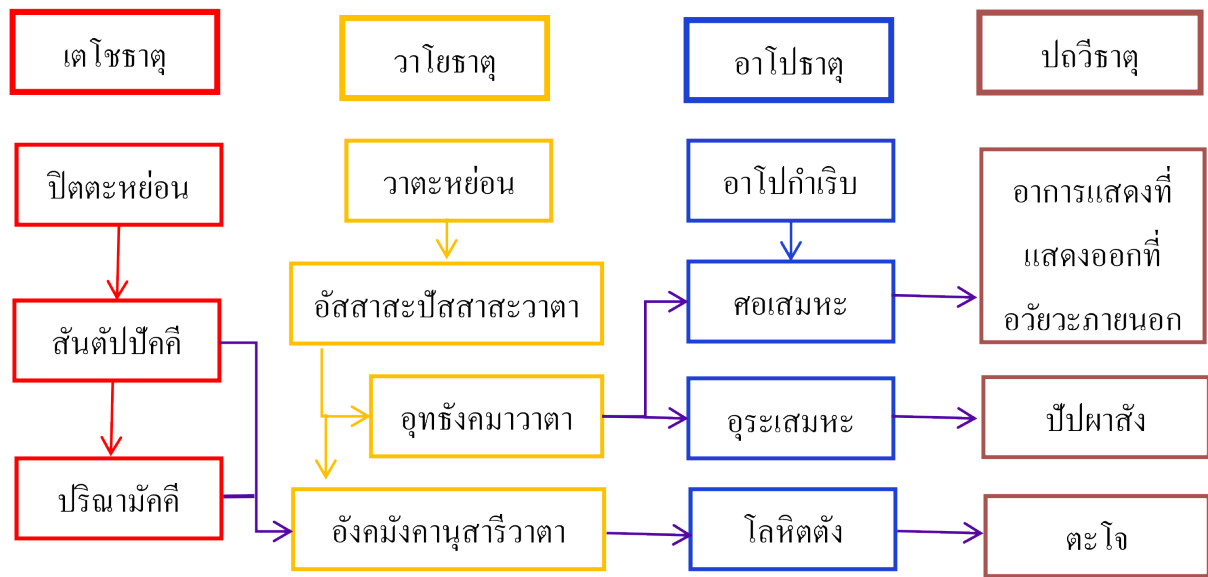
อาการแสดงของโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้อาจมีลักษณะคล้ายคลึงกับอาการของโรคหรือภาวะความผิดปกติของจมูกชนิดอื่น ๆ สามารถแยกได้ตามตารางที่ 1 ประเภทของโรคภูมิแพ้และอาการแสดง ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเภทของโรคภูมิแพ้และอาการแสดง²

อาการแสดง โรคจมูกอักเสบภูมิแพ้	อาการแสดง โรคจมูกอักเสบที่ไม่ใช่ภูมิแพ้
• มีอาการหลังสัมผัสกับสารก่อภูมิแพ้ • อาจเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ตามฤดูกาล • ระดับความรุนแรงของอาการในระหว่างวันอาจมีความแตกต่างกัน • มักมีอาการคันจมูก/ตา/เพดานปาก จาม น้ำมูก และคัดจมูก • ลักษณะน้ำมูกใส หรือขาวขุ่น • การตรวจร่างกายทางจมูกมักพบเยื่อโพรงจมูกบวมและมีสีซีดหรือม่วงคล้ำ • อาจตรวจพบผิวหนังบริเวณขอบตาล่างมีสีคล้ำ และมีรอยเส้นบริเวณผิวหนังบนจมูก	• มีอาการหลังการสัมผัสกับตัวกระตุ้นที่ไม่ใช่สารก่อภูมิแพ้ เช่น อากาศเย็น อาหารร้อนหรือเผ็ด กลิ่นฉุน ควั่น สารเคมี หรืออาจไม่ทราบสาเหตุ • มักมีอาการคัดจมูกและน้ำมูก บางชนิดอาจมีอาการน้ำมูกกลดเค้น บางชนิดอาจมีอาการสะเก็ดหรือเลือดกำเดา • พบอาการคันและจามได้น้อยกว่าโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ • การตรวจร่างกายทางจมูกอาจพบได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับสาเหตุและปัจจัย เช่น อาจตรวจพบเยื่อโพรงจมูกบวมและมีสีแดง หรืออาจตรวจพบเทอร์บิเนตอันล่างลีบฝ่อ

โรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ (Allergic Rhinitis) หรือโรคภูมิแพ้ อากาศ ในทางการแพทย์แผนไทย ไม่มีชื่อโรคนี้ปรากฏในตำราการแพทย์แผนไทย แต่เป็นโรคที่เกิดขึ้นจากความแปรปรวนของธาตุและการได้รับพิษจากภายนอก ซึ่งสามารถวิเคราะห์โรคจากตรียาตุสมุฏฐานตามคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉันยเพราะกลไกการอักเสบที่ลงลึกไปที่ระบบทางเดินหายใจส่วนบนและระบบทางเดินหายใจส่วนล่าง ไวต่อสารก่อภูมิแพ้กระตุ้นให้เกิดอาการตามอวัยวะ เช่น จมูก ผิวหนัง ตา ปอดและหลอดลม เป็นต้น โดยหลังสารการอักเสบกลุ่ม histamine ทำให้ปิตตะหย่อน (ธาตุไฟหย่อน) พิกัดสันตปัคคีหย่อน (ไฟอุ่นกายหย่อน) ส่งผลต่อการหายใจ ลมอัสสาสะปัสสาสะวาตาทะหย่อน (ลมหายใจเข้า-ออกเป็นลมที่ทำให้เกิดการไหลเวียนของลมทั้ง 6 ในร่างกาย) การหายใจติดขัด หายใจไม่สะดวก ทำให้วาโยธาตุ (ธาตุลม) ไหลเวียนไม่สะดวก ลมอุทถังคมาวาตาทะหย่อน (ลมพัดขึ้นเบื้องบนหย่อน) ทำให้เสมหะกำเริบ (ธาตุน้ำกำเริบ) เสมหะเพื่อ

เกิดอาการคอเสมหะ คือ ไอ มีเสมหะ ลิ้นจามิกำเริบ คือ มีน้ำมูก อัสสุกำเริบ คือ คันตา มีน้ำตาไหล ซึ่งเป็นอาการในระบบทางเดินหายใจส่วนบน หากมีการอักเสบในระบบทางเดินหายใจส่วนล่าง จะทำให้ ปิตตะหย่อน พิกัดปริณามคคีหย่อน (ไฟย่อยอาหารหย่อน) ทำให้เป็นมองคร่อ (หวัดลงปอด) ลมอุทถังคมาวาตาทะหย่อน ทำให้เสมหะกำเริบ เกิดอาการอูระเสมหะ คือ แสบในอก ออกแห้ง หลอดลมหดเกร็ง ส่งผลต่อปัสพาสะง (ปอด) ทำให้หอบ ส่วนอาการแสดงที่เกิดผื่นขึ้นตามผิวหนังเป็นตรีธาตุที่เกิดจากปิตตะหย่อน พิกัดสันตปัคคีและปริณามคคีหย่อน (ไฟสันตปัคคีและปริณามคคีทำให้เกิดลมอังกมังกานูสาวิวาทา) ทำให้การเกิดลมอังกมังกานูสาวิวาทาทะหย่อน (ลมพัดทั่วกายหย่อน) ทำให้การไหลเวียนโลหิตตั้งกำเริบ (เลือดกำเริบ) เลือดหนืดข้น เกิดพิษในเลือดปะทุออกมาเป็นอาการแสดงที่ผิวหนัง ให้เกิดอาการผื่นคันตามผิวหนัง ตามในภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของธาตุกับอาการเสมหะกำเริบ

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของธาตุกับอาการเสมหะกำเรป

การรักษาทางการแพทย์แผนไทย มีตำรับยาปราบชมพูทวีป อยู่ในบัญชียาหลักแห่งชาติ มีข้อบ่งชี้เพื่อใช้บรรเทาอาการหวัดระยะแรก และอาการแพ้เนื่องจากการแพ้อากาศ มีส่วนประกอบสมุนไพรในตำรับยา 23 ชนิด ประกอบด้วยเหือกปลาหมอ(ทั้งต้น) พริกไทยดำ ใบกัญชาเทศ หนังกิ่งละ 120 กรัม หัสศุณเทศ ดอกกานพลู หนังกิ่งละ 10 กรัม หัวบุนนาค เนื้อลูกสมอเทศ เนื้อลูกสมอไทย รากเจตมูลเพลิงแดง เหง้าชิง หนังกิ่งละ 8 กรัม เทียนแดง เทียนตาตักแตน เทียนแกลบ หนังกิ่งละ 6 กรัม เทียนดำ โกฐสอ โกฐเขมา ลูกพิลังกาสา ลำพันหางหมู หนังกิ่งละ 4 กรัม ดอกตี่ปลี การบูร หนังกิ่งละ 2 กรัม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน หนังกิ่งละ 1 กรัม รวมทั้งสิ้น 465 กรัม มีการศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้ยาปราบชมพูทวีปขนาด 500 มิลลิกรัม รับประทานทุกวันวันละ 4 ครั้ง ครั้งละ 2 แคปซูล กับยาลอราทาตินขนาด 10 มิลลิกรัม วันละ 1 เม็ด ติดต่อกัน 7 วัน ในผู้ป่วยภูมิแพ้ 62 คน (เพศชาย 17 คน เพศหญิง 45 คน) พบว่า ยาปราบชมพูทวีปให้ประสิทธิผลการรักษาไม่แตกต่างจากยาลอราทาติน ($P>0.01$)⁵ และยังมีรายงานการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลและผลข้างเคียงของผงยาสมุนไพรแห้งตำรับยาปราบชมพูทวีปกับยาลอราทาตินในการรักษาโรคจมูกอักเสบจากภูมิแพ้ (งานวิจัยคลินิกระยะที่ 2)⁶ โดยแบ่งกลุ่มอาสาสมัครเป็น 2 กลุ่มด้วยวิธีการสุ่ม กลุ่มละ 40 คน คือกลุ่มที่ได้รับยาปราบชมพูทวีป 3,000 มิลลิกรัมต่อวัน รับประทานวันละ 3 มื้อ มื้อละ 2 แคปซูล ขนาดแคปซูลละ 500 มิลลิกรัม ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และกลุ่มที่ได้รับยาลอราทาติน 10 มิลลิกรัมต่อวัน รับประทานวันละ 3 มื้อ มื้อละ 2 แคปซูล ก่อนอาหารเช้า (ยาลอราทาตินขนาด 10 มิลลิกรัม 1 แคปซูลและยาหลอก

1 แคปซูล) มื้อ กลางวันและเย็น (ยาหลอก 2 แคปซูล แคปซูลละ 500 มิลลิกรัม) รับประทานต่อเนื่อง 6 สัปดาห์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า อาสาสมัครที่เข้าร่วมโครงการตามกำหนดเวลามีทั้งสิ้น 72 คน กลุ่มที่รับประทานยาปราบชมพูทวีป มีอาการทางจมูกลดลง ($p > 0.05$) รวมถึงพื้นที่หน้าตัดโพรงจมูกที่แคบที่สุด ปริมาตรโพรงจมูกและระยะทางพื้นที่หน้าตัดจมูกที่แคบที่สุด ไม่แตกต่างกับกลุ่มที่ได้รับ ยาลอราทาติน ($p > 0.05$) ยกเว้นปริมาตรโพรงจมูกข้างซ้ายและระยะทางจากรูจมูกจนถึงพื้นที่ที่แคบ ที่สุดข้างขวาของอาสาสมัครมีความแตกต่างกันทางสถิติ ($p < 0.05$) การประเมินคุณภาพชีวิตด้วย แบบสอบถาม RCQ-36 พบว่ากลุ่มที่ได้รับยาปราบชมพูทวีปและยาลอราทาตินมีสุขภาพโดยรวมดีขึ้น ไม่แตกต่างกัน ($p > 0.05$) ผลการติดตามผลความปลอดภัยหลังจากได้รับยาปราบชมพูทวีปและยาลอราทาตินเป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ ในอาสาสมัครทั้งสองกลุ่มไม่พบความผิดปกติของ Liver function, Kidney Function, Glucose, Lipid Profile, CBC แต่พบอาการไม่พึงประสงค์ในกลุ่มอาสาสมัครที่ได้รับยาปราบชมพูทวีป คือ อาการแสบร้อนคอหรือแสบร้อนยอดอก จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 52.78 เป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง และอาการบรรเทาหลังจากรับประทานอาหาร เนื่องจากสมุนไพรในตำรับยาปราบชมพูทวีปประกอบด้วยสมุนไพรที่มีรสร้อนเป็นส่วนใหญ่ และจากการศึกษาวิจัย พบว่า สารสกัดตำรับยาปราบชมพูทวีป ขึ้น 95% เอทานอล มีฤทธิ์ต้านการแพ้ฤทธิ์ด้านการอักเสบ และฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระที่ดีมาก ส่วนสมุนไพรในตำรับยาปราบชมพูทวีปมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาตามตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสมุนไพรในตำรับยาปราบชมพูทวีป⁶

สมุนไพรในตำรับยา ปราบชมพูทวีป	ฤทธิ์ต้านการแพ้ Anti-allergic	ฤทธิ์ต้านการอักเสบ Anti-inflammatory	ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ Anti-oxidation	ฤทธิ์ความเป็นพิษ Toxicity	ฤทธิ์ต้านจุลชีพ Anti-microbial
เหงือกปลาหมอ		✓	✓	✓	
พริกไทยดำ	✓	✓	✓	✓	✓
ใบกัญชาเทศ		✓	✓	✓	
หัสศคุณเทศ			✓		
ดอกกานพลู		✓	✓		✓
หัวบุนนาค			✓		
เนื้อลูกสมอเทศ			✓		
เนื้อลูกสมอไทย		✓	✓		
รากเจตมูลเพลิงแดง	✓				
เหง้าขิง	✓	✓	✓		
เทียนแดง		✓	✓	✓	
เทียนตาตั๊กแตน		✓		✓	✓
เทียนกลีบ		✓	✓	✓	
เทียนดำ		✓	✓		✓
โกฐสอ	✓	✓	✓		
โกฐเขมา		✓		✓	
ลูกพิลังกาสง			✓		
ลำพันทางหมู	✓		✓		
ดอกดีปลี	✓	✓	✓		
การบูร				✓	✓
ลูกจันทร์	✓		✓		✓
ดอกจันทร์	✓				✓
ลูกกระวาน	✓	✓	✓		

นอกจากนี้ยังมีรายงานผลการใช้ยาปราบชมพูทวีปในการรักษาผู้ป่วยโรคหัดภูมิแพ้ โดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังรับประทานยา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากค่าเฉลี่ย อาการจามจาก 1.73 เป็น 0.7 อาการคัดจมูกจาก 1.67 เป็น 0.93 อาการคันจมูกจาก 1.6 เป็น 0.86 อาการน้ำมูกไหลจาก 2.3 เป็น 1.33 และค่าผลรวมของความรุนแรงของอาการ (Total symptom score) จาก 7.3 เป็น 3.72 จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการรับประทานยาปราบชมพูทวีปวันละ 4,000

มิลลิกรัม เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ สามารถลดอาการหัดภูมิแพ้ได้

ยาปราบชมพูทวีป⁸

ข้อบ่งใช้ บรรเทาอาการหวัดระยะแรก และอาการแพ้เนื่องจากการแพ้อากาศ

ขนาดและวิธีใช้

รับประทานครั้งละ 750 มิลลิกรัม – 1.5 กรัม หรือครั้งละ 3 แคปซูล วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้เมื่อพบภาวะแทรกซ้อนจากการแพ้อากาศ เช่น ไซนัสอักเสบ การติดเชื้อแบคทีเรียที่ผิวหนังบริเวณไซนัส ใช้น้ำสูง น้ำมูกและเสมหะเขียว เป็นต้น
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ เด็ก

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ โรคแผลเปื่อยเพปติก และโรคกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยา รสร้อน
- ควรระวังการใช้ยาเกินขนาดในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไตหรือทางเดินปัสสาวะเนื่องจากอาจเกิดพิษจากการบูร
- ควรระวังการใช้ยานี้ ร่วมกับยา phenytoin, propranolol, theophylline และ rifampicin เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

อาการไม่พึงประสงค์ แสบร้อนยอดอก

การแพทย์แผนไทยและการแพทย์อายุเวท ประเทศอินเดีย ใช้ยาตรีผลาบำรุงร่างกายและรักษาโรคหลายโรค ในการแพทย์อายุเวทใช้ยาตรีผลา ประกอบด้วย สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ในอัตราส่วน 1:1:1 รับประทานครั้งละ 6 กรัม โดยรับประทานร่วมกับ เนยใส (Ghee) น้ำผึ้ง หรือน้ำอุ่น ใช้รักษาอาการท้องอืด เพื่อ แน่นท้อง จากอาหารไม่ย่อยหรือมีอาการอุดตันของอุจจาระหรือ ปัสสาวะ ช่วยให้ปัสสาวะใสและออกง่าย โรคตา โรคผิวหนัง ลื่นไม่ รับรสอาหาร ไข้ และใช้ปรับสมดุลธาตุ ส่วนการแพทย์แผนไทย ในตำราเวชศาสตร์ ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 และคัมภีร์สรรพคุณยา มีการกล่าวถึงมหาพิกัฏฐ์ผลา มีสรรพคุณช่วยระงับโรคที่เกิดจาก ตี แก้อาการและลม ในกองธาตุฤดูแลงอายุสมุฏฐาน^{9,10} ซึ่งยา

ตรีผลา เป็นยาที่ใช้รักษาอาการในฤดูร้อน (คิมหันตฤดู) แก้อาการ ฐานปิตตะ วาตะ เสมหะ และปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย โดย กลุ่มอาการทางปิตตะ วาตะ เสมหะ คืออาการ ดังต่อไปนี้

อาการทางปิตตะ คืออาการที่เกี่ยวกับความร้อนที่เกิดจากขบวนการเผาผลาญทำให้อุณหภูมิของร่างกายไม่ยั้งและการทำงานของร่างกาย โรคที่เกิดเกี่ยวกับอาการตัวร้อน เป็นไข้ ร้อนใน ติดเชื้อ อักเสบร้อนแดงที่ผิวหนัง ซึ่งยาตรีผลาจะรักษาอาการทาง ปิตตะ คือ อาการท้องอืดเฟ้อ

อาการทางวาตะ จะประกอบด้วย 1.อาการที่เกี่ยวกับระบบประสาท ทำให้เกิดอาการหน้ามืดตาลาย วิงเวียน คล้ายจะเป็นลม หรือเกิดภาวะเนื้อตัวเย็นลงก่อนหมดสติ รวมถึงสภาวะทางอารมณ์ กระสับกระส่าย กระวนกระวาย หงุดหงิด ไม่มีสมาธิ ความวิตกกังวล ทำให้เกิดการแปรปรวนด้านอารมณ์ได้ 2.ระบบการไหลเวียนโลหิตที่ติดขัด ทำให้เกิดภาวะลมอัน คือลมที่อยู่ตามเส้นประธานต่าง ๆ อาการลมในเส้น คือ กลุ่มอาการปวดตามกล้ามเนื้อ 3.อาการลมในท้อง คือ อาการเรอ จุกเสียด มวลท้อง อาหารไม่ย่อย ท้องเสีย ท้องผูก ซึ่งยาตรีผลาจะรักษาอาการทางวาตะ คือ อาการท้องเสีย ท้องผูกได้

อาการทางเสมหะ คือ โรคที่เกิดเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจส่วนบน เมื่อเกิดในจมูก ลำคอ หลอดลมตอนต้น มีเสมหะ โรคที่เกิดเกี่ยวกับทรวงอกและปอด เช่น หอบหืด หลอดลมอักเสบ ซึ่งยาตรีผลาจะรักษาอาการเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจส่วนบนและส่วนล่างได้

การใช้ยาตรีผลารักษาอาการทางปิตตะ วาตะ เสมหะ สามารถปรุ้งยาตามสัดส่วนในตารางที่ 3 ยามหาพิกัฏฐ์ผลาได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ยามหาพิกัฏฐ์ผลา

กองสมุฏฐาน	ปิตตะ	วาตะ	เสมหะ	กองฤดูแลง
ตรีผลา	ลูกสมอพิเภก	ลูกสมอไทย	มะขามป้อม	คิมหันตฤดูแลง
ปิตตะ	12	8	4	คิมหันตฤดูแลง
วาตะ	4	12	8	วสันตฤดูแลง
เสมหะ	8	4	12	เหมันตฤดูแลง

งานวิจัยและฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของยาตรีผลา⁹⁻¹²

รายงานการศึกษาในหลอดทดลอง พบว่า ตรีผลามีฤทธิ์ด้านการอักเสบ ด้านการกลายพันธุ์ ด้านอนุมูลอิสระ ด้านเชื้อแบคทีเรีย ด้านและยับยั้งเซลล์มะเร็งได้

ฤทธิ์เกี่ยวกับภูมิคุ้มกัน

การศึกษาผลของตรีผลาต่อการกระตุ้นการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน (Neutrophil Functions) ในหนู albino rats ที่ถูกกระตุ้นให้เครียดด้วยเสียง (noise-stress induced

changes in the neutrophil functions) 100 dB 4 ชั่วโมง/วัน นาน 15 วัน พบว่า หนูกลุ่มที่ถูกป้อนไตรฟลาฟง 1 ก./กก./วัน ผสมน้ำเกลือ เป็นเวลา 2 วัน มีระบบการทำงาน-Neutrophil Functions (Neutrophil adherence) สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการป้อนไตรฟลาฟง (27.33 และ 24.17 % ตามลำดับ) รวมถึงหนูกลุ่มที่ได้รับไตรฟลาฟงมีระดับ corticosterone ต่ำกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับไตรฟลาฟง (47.66 และ 58.86 มคก./ดล. ตามลำดับ) ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของไตรฟลาฟงในการ กระตุ้นภูมิคุ้มกัน และลดสารก่อความเครียดในหนูทดลองได้ โดยไตรฟลาฟงมีฤทธิ์ในการกดภูมิคุ้มกัน (immunosuppressive activity) โดยช่วยยับยั้ง HMI, CMI และ การแพร่กระจายของ mitogen-induced T-lymphocyte ในหนูทดลองกระตุ้นให้เกิดการอักเสบ

จากการวิจัยในอาสาสมัครสุขภาพดี 20 คน พบว่า การรับประทานแคปซูลไตรฟลาฟง 350 มิลลิกรัม พร้อมอาหาร 3 เวลา เป็นเวลา 2 สัปดาห์ มีผลช่วยกระตุ้นภูมิคุ้มกันโดยเพิ่ม cytotoxic T cells (CD3-CD8+) and natural killer cells (CD16+ CD56+) อย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่มีผลต่อการหลั่งสาร cytokine

ฤทธิ์เกี่ยวกับโรคระบบทางเดินหายใจ

การศึกษาฤทธิ์ด้านการไอ (Antitussive activity) พบงานวิจัยประสิทธิผลของมะขามป้อมกับการแก้ไอและเจ็บคอทั้งทางคลินิกและการศึกษาในสัตว์ทดลอง พบว่า การป้อนมะขามที่ถูกเหนียวทำให้เกิดอาการไอด้วยสารสกัดเอทานอลของผลมะขามป้อมขนาด 50 mg/kg และ 200 mg/kg มีผลให้อาการไอ ความแรงของการไอลดลง และลดการหลั่งของสารเยื่อเมือกในช่องทางเดินหายใจได้ โดยฤทธิ์ระงับการไอขึ้นกับขนาดยา โดยสารสกัดที่ขนาด 200 mg/kg ฤทธิ์ระงับการไอได้น้อยกว่า Codeine (classical narcotic antitussive drug) แต่มีประสิทธิภาพมากกว่า dropropizine (non-narcotic antitussive drug) นอกจากนี้สารสกัดแห้งของมะขามป้อมมีผลลดสารคัดหลั่งในทางเดินหายใจ ลดการอักเสบ ลดการบีบตัวของทางเดินหายใจ ตลอดจนมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ซึ่งสนับสนุนว่ามะขามป้อมมีฤทธิ์ด้านการไอได้

จากการศึกษาวิจัยการใช้ไตรฟลาฟงในการบำบัดโรค (Therapeutic Uses) พบว่า ไตรฟลาฟงมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ปรับภูมิคุ้มกัน ด้านการอักเสบ ฤทธิ์ต้านและยับยั้งเซลล์มะเร็ง ด้านเชื้อแบคทีเรียได้

ยาไตรฟลาฟง^a

ข้อบ่งใช้ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ

ขนาดและวิธีใช้

ชนิดแคปซูล รับประทานครั้งละ 300 - 600 มิลลิกรัม เมื่อมีอาการไอ วันละ 3 - 4 ครั้ง

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องเสียง่าย

อาการไม่พึงประสงค์ ท้องเสีย

โรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ (Allergic Rhinitis) หรือโรคภูมิแพ้ทางจมูกเป็นโรคที่พบบ่อยในคนไทย มีอุบัติการณ์ของโรคเพิ่มสูงขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งการรักษาด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยนั้น เป็นการกระตุ้นระบบไหลเวียนของโลหิต ลดการอักเสบของผิวหนังและระบบทางเดินหายใจ โดยใช้ยาปราบชมพูทวีปและยาไตรฟลาฟงเป็นยาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติที่มีข้อมูลการศึกษาวิจัยทางคลินิกถึงประสิทธิภาพการรักษาอาการโรคภูมิแพ้ทางจมูกได้

เอกสารอ้างอิง

1. World health organization Thailand. มลพิษทางอากาศคืออะไร [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 3 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://www.who.int/docs/default-source/thailand/air-pollution/briefing-on-air-pollution-th-thai.pdf?sfvrsn=408572d4_2
2. สมาคมแพทย์โรคจมูก (ไทย) ราชวิทยาลัยโสต ศอ นาสิก แพทย์แห่งประเทศไทยและสมาคมโรคภูมิแพ้ โรคหืดและวิทยาภูมิคุ้มกันแห่งประเทศไทย. แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคจมูกอักเสบภูมิแพ้ในคนไทย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2565) [บทความวิชาการ]. วารสาร หู คอ จมูก และใบหน้า. 2565;23(1) : 53-310 [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 5 มี.ค.

- 2568]. เข้าถึงได้จาก : [https://www.rcot.org/2021/download/23/แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคภูมิแพ้ภูมิแพ้ในคนไทย\(ฉบับปรับปรุง%20พ.ศ.2565\).pdf](https://www.rcot.org/2021/download/23/แนวทางเวชปฏิบัติสำหรับโรคภูมิแพ้ภูมิแพ้ในคนไทย(ฉบับปรับปรุง%20พ.ศ.2565).pdf)
3. 123rf. Allergy symptoms. Infographics with icons and symptoms of allergy vector illustration. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 5 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก:https://www.123rf.com/photo_173885109_set-of-allergy-symptoms-cartoon-vector-illustration-educational-banner-with-man-suffering-from.html
 4. ปารยะ อาศนะเสน. แนวทางการรักษาโรคภูมิแพ้ภูมิแพ้ในปัจจุบัน (ตอนที่ 2). สาขาโรคภูมิแพ้ ภาควิชาโสต นาสิก ลาริงซ์วิทยา คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล. 16 พฤศจิกายน 2559. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 6 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.si.mahidol.ac.th/th/healthdetail.asp?aid=1262>
 5. ณัฐสุดา อันทอง, อรุณา ชนปทาธิป, ญาณิศา รัชนิวัต, กณิสรา พัฒนานุรักษ์, สรรใจ แสงวิเชียร, และ อวัชชัย กมลธรรม. การศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้ยาปราบปรามหอบหืดกับยาสูดอากาศในผู้ป่วยภูมิแพ้ทางเดินหายใจส่วนต้นของโรงพยาบาลปทุมธานี. [นิพนธ์ต้นฉบับ]. วารสารสุขภาพศึกษา. 2562;42(1) : 135-45. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 7 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก : [muthaihealtheducationjournal,+Journal+editor,+11.ณัฐสุดา+อันทอง+เรื่องที่+11_\(135-145\)+11+หน้า\(3\).pdf](muthaihealtheducationjournal,+Journal+editor,+11.ณัฐสุดา+อันทอง+เรื่องที่+11_(135-145)+11+หน้า(3).pdf)
 6. ศุภสุดา เลี้ยงพานิช. การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลและผลข้างเคียงของผงยาสมุนไพรแห้งตำรายาปราบปรามหอบหืดกับการรักษาโรคภูมิแพ้จากภูมิแพ้ (งานวิจัยคลินิกระยะที่ 2). [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต]. สาขาวิชาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์, กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2561. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก:https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2018/TU_2018_5711031616_6109_9746.pdf
 7. พิมพ์ลดา พงศ์ชัยชานนท์, โยษิตา เกษมนิธิโชค. ผลการใช้ยาปราบปรามหอบหืดในการรักษาผู้ป่วยโรคหืดภูมิแพ้. [บทคัดย่อ]. วารสารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. 2564;44 proceeding:46. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 12 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก:https://www.dtam.moph.go.th/wp-content/uploads/e-book/DTAM-Journal/DTAM_Journal_14-proceeding/index.html#p=46
 6. กองผลิตภัณฑ์สมุนไพร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2566). บัญชียาหลักแห่งชาติด้านสมุนไพร พ.ศ. 2566. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก :<https://herbal.fda.moph.go.th/media.php?id=553111484570411008&name=nloe-hd3-03.pdf>
 7. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. เผยตำรายา “มหาพิภักดิ์ตรีผลา” มีสรรพคุณเสริมภูมิคุ้มกันปรับธาตุเหมาะกับช่วงฤดูร้อน. 7 เมษายน 2563. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 10 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก:https://ittm.dtam.moph.go.th/images/knowledge/2/มหาพิภักดิ์ตรีผลาและเอกสารอ้างอิง_ฉบับ_7_เมษายน_63.pdf
 8. สร้อยเพชร เนตรอนงค์, พีระพงศ์ กิติภาวรงค์, ศรีโสภา เรืองหนู, อรุณพร อิฐรัตน์.ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระและปริมาณสารประกอบฟีนอลรวมกับระยะเวลาการสกัดและการศึกษาความคงตัวของผงยาตำรายาตรีผลา. [นิพนธ์ต้นฉบับ]. ธรรมชาติศาสตร์เวชสาร. 2558;15(3) : 472-79. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: tmj,+{UserGroup},+TMJ+15-3_472-479.pdf

9. ภูรดา บุรณ์เจริญ, พุทธิดา เทพนรัตน์, ประวิทย์อัครเสรี นนท์. หลักฐานเชิงประจักษ์ของการใช้มะขามป้อมทางการแพทย์. [นิพนธ์ต้นฉบับ]. เวชบัณฑิตยสาร. 2565;15(3) : 146-54. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 11 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก : https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbull/article/view/256321?fbclid=IwY2xjaw-JCDnJleHRuA2FlbQlxMAABHY-O_eg2lfowOu5Wm-FrubteY6IG8zHR3HuicBapbei9JgHfxdmqNe_CtEg_aem_1gphuQlzEuDU3AY_TQW5yw
10. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. มะขามป้อม. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 14 มี.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: <https://services.pharm.tu.ac.th/turxherbgarden/uploads/20210615522857388.pdf>